

At udvikle eksistentielle møderum i kirken

Af erhvervs-ph.d.-studerende, cand.scient.soc. Dorte Kappelgaard

Hvordan kan man understøtte den lokale kirke i at udvikle eksistentielle møderum? Det er det spørgsmål, jeg er i gang med at undersøge i mit

erhvervs-ph.d.-projekt hos Kirkefondet, som jeg indledte i april 2017. Kirkefondet ønsker at frembringe viden om, hvordan man som udviklingskonsulenter kan hjælpe kirker til at udforske nye kirkeudtryk i samspil med ikke-kirkevante mennesker i lokalområdet, for hvem jævnlig gudstjenestegang ikke opleves relevant. Hvordan finder man som kirke frem til det tiltag, som er lokalt forankret og teologisk reflekteret, og som ikke blot er en ubearbejdet kopi af, hvad nabokirken har succes med?

Undersøgelsen vil bestå i to eller tre dele:

- 1) *Interviewbaseret udforskning af loventede praksis* (2017 – primo 2018)
- 2) *Aktionsforskning*: Initiativgrupper i hhv. en landsognskirke og en københavnsk kirke arbejder med at udvikle et 'eksistentielt mødested' med konsu-

lentsparring fra Kirkefondet (forskeren). Interviews og observationsstudier gennemføres undervejs af forskeren samt en kollega (2018)

- 3) *Eventuel kvantitativ forskning*: En spørgeskemabaseret kvantitativ analyse af eksistentielle overvejelser, praksisser og behov i den danske befolkning gennemføres (2018/19)

Det eksistentielle møderum

I øvrige forskningsprojekter i Danmark ses på gudstjenestaudvikling og menighedsstudier. Omdrejningspunktet i nærværende projekt er *eksistentielle møderum*. Det er tiltag, hvor mennesker samles, ikke til gudstjeneste, ikke for børnenes skyld, ikke om rent diakonale tiltag, men for at forholde sig til noget eksistentielt inden for en teologisk reflekteret ramme.

'Eksistentielle møderum' er en bred til anledningen konstrueret samlebetegnelse for et utal af potentielle kirkelige udtryk, som der allerede findes mange eksempler på i folkekirken. Med 'eksistentielt' menes vedrørende den enkeltes livssyn, livstolkning eller væren-i-verden. Det er ikke en reference til den eksistentielle tradition (Kierkegaard, Heidegger,

Sartre m.fl.) ud over, at der er fokus på den enkeltes erfaring og tilgang til livet. Derimod forventer jeg at trække på idéhistoriker Dorthe Jørgensens skelnen mellem oplevelse som den overfladiske underholdning, der ikke sætter aftryk i den enkeltes livsverden, og *erfaring* som det, der skaber en større eller mindre grad af eksistentiel forandring (2014: *Den skønne tænkning*). Et andet oplagt perspektiv at inddrage er Svend Bjergs tanke om, at det er tolkningsrammen, sprogliggørelsen, der muliggør integration af den umiddelbare oplevelse i individets livstydning (2006: Bjerg hos Hans Raun Iversen: *Tro og erfaring genovervejet*).

Aktionsforskning

Den overordnede forskningstilgang, jeg anvender, er aktionsforskning. Aktionsforskning er en forskningstilgang rundet af forestillingen om, at det er muligt at frembringe viden ved intentionelt at fremme forandring i en konkret kontekst gennem aktiv deltagelse og samtidig forske i den forandring, der sker (Gitte Duus m.fl. 2012). Sammenlignet med eksempelvis etnografisk metode er påvirkningen af det miljø, man studerer, ikke blot noget, man erkender og må reflektere over, men et forhold man åbent benytter sig af.

En anden central del af aktionsforskningen er at inddrage de personer, man studerer, som aktive deltagere i processen. De betragtes som *medforskere*, ikke på niveau med forskeren eller forskerteamet, men eksempelvis ved at reflektere over de indsamlede data og bidrage med tolkninger heraf.

Jeg kommer til at sætte udviklingsprocesser i gang i to sognekirker i 2018, hvor

en gruppe mennesker, herunder lægfolk, skal udvikle et tiltag, der kan beskrives som et eksistentielt møderum. En del af projektet består i at reflektere over min rolle som udviklingskonsulent i processen. Det er ikke på forhånd afgjort, hvilke konkrete eksistentielle møderum, der skal arbejdes med. Det skal vokse frem af de behov og muligheder, der er i det enkelte sogn. Projektets omdrejningspunkt er netop denne udforskende proces.

Hvilke teoretiske perspektiver, der bliver mest fremtrædende i projektet, vil på den ene side påvirkes af, hvordan forløbene udvikler sig. På den anden side er der en klar intention om at understøtte udvikling af tiltag, der understøtter, at deltagere oplever dem som relevante på et eksistentielt plan, samtidig med at de er teologisk reflekterede. Processen bliver en hermeneutisk proces, hvor perspektiver som Jørgensens og Bjergs vil blive bragt i spil fra begyndelsen og også antages at blive relevante i analysearbejdet. To øvrige forventede teoretiske perspektiver er interaktionsritualteori (Randall Collins) og resonansanalyse (Hartmut Rosa). Som disse eksempler viser, forestiller jeg mig, at det vil blive relevant for mig inden for aktionsforskningsrammen at kombinere socialkonstruktivistiske og kropsfænomenologiske elementer.

Den teologiske refleksion

En del af processen bliver at støtte kirken i at forholde sig teologisk reflekterede omkring tiltaget. Hvad vil det sige at skabe det eksistentielle rum *som kirke*? Det skal initiativgruppen i den enkelte kirke reflektere over som del af processen. Er det kirkerummet i sig selv, der peger på eller tilgængeliggør en kristen tolknings-

ramme? Er det et teologisk-fagligt oplæg eller en personlig refleksion? Tilbydes en form for trospraksis, eller er der mulighed for uformelt at samtale med præsten? Er det kunstneriske elementer, der tematiserer kristendomsrelaterede temaer? Dette er blot eksempler for at angive, hvor stor åbenhed jeg må møde den lokale kirke og dens muligheder med. Projektet er eksplorativt i en ganske radikal grad.

Interviews og analysetemaer

Den indledende interviewundersøgelse sker blandt ca. 25 kirkelige personer, der har udviklet kirkelige tiltag, der kan betegnes som 'eksistentielle møderum'. Formålet er 1) at kvalificere de antagelser, der vil præge beslutninger, der tages i forbindelse med den praktiske del af aktionsforskningen, 2) at bidrage med perspektiver på de empiriske data, der indsamles under aktionsforskningen. 19 af disse interviews er blevet gennemført pr. primo december.

Foreløbigt er følgende analysetemaer valgt på baggrund af de hidtil gennemførte interviews: *Konstruktion og dekonstruktion af rum, individuelle tolkningsmuligheder, sanser og stilhed, delagtiggørelse, teologiske tolkningsrammer, at forbinde her-og-nu-oplevelsen med hverdagen, organisation og lederskab, den lokale kontekst, kirken som kontekst, samt at inddrage eksternt erfaring eller ekspertise*. I det følgende gives et eksempel på et brudstykke af udfoldelsen af et af disse analysetemaer, *konstruktion og dekonstruktion af rum*.

At konstruere og dekonstruere et rum – et analyseeksempel

Et greb til at fremme eksistentiel erfaring

på, som træder frem i flere interviews, er det at skabe et fysisk og socialt rum, der er anderledes end det, man er vant til. Rummet lægger op til eller giver mulighed for praksisser, forskellige fra hverdagens eller omgivelsernes praksis. Det kan være arkitektur, symboler, italesættelse af handlemuligheder etc., der gør rummet anderledes end det, folk kommer fra. I det følgende udfoldes en række eksempler på sådanne anderledes fysiske og sociale rum, hvori den kirkelige begivenhed finder sted, og hvilken indvirkning rummets 'anderledeshed' ifølge arrangørerne har på deltagerne.

Da beskrivelserne kommer fra arrangørerne, er det muligt, at aspekter af et givet rum tillægges betydning, som ikke ville blive fremhævet i interviews med deltagere. Det, vi får et indblik i, er, hvad arrangørerne tillægger betydning i deres refleksion over, hvordan eksistentielle erfaringer finder sted, og hvad der understøtter dem. I det følgende belyses temaet af hensyn til artiklens omfang ud fra én case.

I uKirke på Vesterbro, København, oplever sognepræst Thomas Nedergaard og projektmedarbejder Malte Madsen, at kirkerummet er forbundet med en fremmedgørende 'anderledeshed', der ikke inviterer til, at man føler sig som deltager.

Imidlertid er det nogle af de samme fremmede elementer, der i sidste ende bidrager til en positiv anderledeshed:

T: Alle ved, at her er der noget indhold at komme efter. 'Det kan godt være, jeg ikke tror på Jesus Kristus, men –' og så alt det, der kommer efter det der men, det er lige præcis til at dykke ned i og snakke om for en præst eller kirke eller frivillige,

der tør at dykke ned og snakke om de her ting.

M: Og rummet er bare med til at præge samtalerne. Det er når vi spiser frokost, og når vi planlægger arrangementerne. Det er nogle mere essentielle ting og nogle andre temaer.

Det er især altertavlen med en flere meter høj Kristusfigur, der fremhæves som et væsentligt symbol, som både virker fremmedgørende og fremmer de eksistentielle samtaler. Det, der ved første indtryk kan virke afskrækkende, får en ny betydning og bidrager til, at eksistentielle samtaler finder sted, ligesom det underbygger, at kulturen på dette sted er anderledes. At folk tillægger kirkelige symboler positiv betydning, kan man ikke forvente, og det sker heller ikke af sig selv, mener de. Det er et stykke arbejde at udføre, og det skal gøres forskelligt, alt efter hvem målgruppen er. Erfaringen med, hvordan man understøtter, at det anderledes får et positivt frem for et negativt fortegn hos deltagerne, beskrives som en form for tavs viden, et erfaringsbaseret håndværk.

Det umiddelbare indtryk kan således modvirke, at der sker en eksistential erfaring, hvor man deltager og er åben for at lade sig påvirke. Rosa definerer resonans som et fænomen, der udelukkende finder sted, hvor individet oplever at være til stede med sit verdensbillede og sine følelser og med det udgangspunkt erfarer et møde med andre personer eller noget andet (2016: *Resonanz: Eine Soziologie der Weltbeziehung*). Denne pointe kan skærpe blikket for kompleksiteten omkring anderledeshed. Det anderledes rum kan være fremmedgørende, så man holder en indre distance og ikke oplever

resonans, eller det kan fremme resonans, give individet en oplevelse, der sætter aftryk og får en betydning på et eksistentielt plan. Det afgørende er, om der er plads til, at man selv oplever at komme til stede som individ, at der er plads til én selv, og at man ikke skal tilpasse sig i en grad, så man ikke oplever resonans.

Den læring, der kan udledes af analysen af de kvalitative interviews, vil udgøre en vidensmæssig ressource at trække på i den foreløbige planlægning af aktionsforskningsforløbene, i konkrete situationer der måtte opstå undervejs, og i analysen af de data, der skabes i de to udviklingsprocesser. At kunne basere en del valg under udviklingsprocesserne på læring fra de kvalitative interviews forventes at styrke projektets gennemsigthed og dermed validitet.

Aktionsforskning og teologi – et nyt felt

At bedrive aktionsforskning i en teologisk kontekst er nyt i en dansk kontekst. Afholdelsen af seminaret 'Aktionsforskning og teologi' i december 2017 i et samarbejde mellem Teologisk Fakultet på Københavns Universitet, Kirkefondet og Folkekirkens Uddannelses og Videnscenter kan ses som et udtryk for, at der er en voksende interesse for og en begyndende erfaring med dette felt. Dermed kan det blive det relevant sidst i projektet at gøre sig en række overordnede refleksioner over, for det første fordele ved og opmærksomhedspunkter i forhold til at anvende aktionsforskning i en dansk folkekirkelig sammenhæng, for det andet hvordan aktionsforskningen som forskningstilgang kan tage form af at blive anvendt i en teologisk eller folkekirkelig kontekst.